

Szakadt „kötélidegek”

Zenthe Ferenc Színház:
Kit szerettél, Ádám?

HANDÓ PÉTER

A premier varázsa több és más, mint a későbbieké. Különösen, ha évfordulóhoz kötött. Ha egy vidéki társulat ezt a fővárosba időzíti, és éppen a Magyar Kultúra Napjára. Ha a hely és a géniusza találkoztatása a cél.

Hazánk legfiatalabb teátruma, a salgótarjáni Zenthe Ferenc Színház 2014. január 22-én „Madáchot” idézte színpadra a Madách Színház Tolnay Klári szalonjában és kamaratermében – képletesen és konkrétan. Képletesen, hiszen nem egy Madách Imre által papírra vetett vagy őt ábrázoló művet adtak elő. Viszont két olyan személy elevenedett meg a színdarab során, aki Madách életének alakulásában meghatározó szerepet töltött be: Fráter Erzsébet és Majthényi Anna. Konkrétan, mert a monológváltásoknál a *Tragédiabeli Úr* és a madáchi líra egy-egy fennkölt sora szólalt meg – némi diszsonanciát teremtve a nézőben azzal, ahogy ezek a másfél évszázadnál régebbi patetikus szövegek beépültek T. Pataki László végletekig csiszolt léleklependülései, -húr-szaggatásai, -marcangolásai közé.

A 2010-ben elhunyt szerző *Lidérccláng* és *Lelkigyakorlat* című monodramáiból (amelyek megírása között mintegy három évtized telt el) Horváth Eszter és Sándor Zoltán dramaturgok komponálták a *Kit szerettél, Ádám?* című „duodramát” vagy kétszólamú tragédiát, melyben nem fogalmazódnak meg nagy eszmék, ideák, utópiák az élet eleve-elrendeltségéről, értelméről, menetéről. Ám annál inkább megvalósul a végső elszámolásukat végző tudatalattik sokszínűségének jellemzése, a külvilág előtti megmutatkozáshoz felöltött maszkok lebontása.

A jól berendezett színpad megelevenedik, tükröt tart. Mivel a díszlet

lehangsúlyosabb elemei nagyméretű tört tükrök, már a nézőtéri székek elfoglalása közben megelőlegezhető egy összetett tükrözés, tükröződés a darab vonatkozásában, hiszen jó esetben a tükör is a valóság visszaadását, láttatását, az önmegjelenítést szolgálja. A tört tükrök pedig megsokszorozzák és elemeire bontják a látványt; és egyben illúziósítják is azt. A Pallós Nelli által megálmodott, tervezett puritán díszleten belül balra egy enyhén döntött és elforgatott kórházi vaságy, meg a mögötte álló csúcsíves ablakrácszatot képezi Fráter Erzsébet fő játékerét. Jobbra egy 19. századi fotel és a barokkos keretével együtt ferdén eltört tükör határolja Majthényi Anna főbb helyváltztatásai színterét. A tükörlap – a vízszinteshez viszonyítva – nézőtér felé billenő részén, abba tengelye közepéig belesimulva áll egy hintó, azt sugallva, a benne megtett Csesztve és Sztregova, Sztregova és Csesztve közötti út csupán tudattükröződések következménye. Továbbá még három keretbe applikált nagyméretű síkképernyő illeszkedik a tükrökbe.

Az egyfelvonásos dráma nem tartalmaz dialógusokat. A két főszereplő csatája egyetlen pillanatba sűrűsödik: a kezdőjelenetbe, ahol a stroboszkóp hideg és vibráló fényénél, a szegényházi darócruhába bújtatott, roncsolt idegzetű Fráter Erzsébetet alakító Müller Zsófia és a nagyestélyiben lévő Majthényi Annát megszemélyesítő P. Kerner Edit köteleket rángat, míg a kötél (kötelék) – szimbolikusan – el nem szakad. Ebbe a képbe sűrűsödik a két asszony éveken át tartó csatája. Fráter Erzsébet – „lipótmezői” kezelésre szoruló állapotban – a földre zuhan a csuklójára erősített és onnan lógó kötéldarabokkal, Majthényi Anna pedig a megkaparintott köteget a vállain átveti és elindul a fotelje felé. A két nő ebben a pillanatban szakít véglegesen és végzetesen, habár a Madách Imréért folytatott csatájukból, ellenségeskedésükből szőtt kötelékük megmarad, eltépve is cipelik tovább.

Miközben Majthényi Anna önanalízisbe kezd, fiához fűződő múltját igyekszik megfejtetni és vele kapcsolatos tetteit önmaga előtt igazolni, Fráter Erzsébet hallucinációk által gyötörten fölkúszik az ágyba, vacogva bújjik a matracra vetett lópokróc alá. Szótlan szenved, míg Majthényi Anna – botját a kocsiból kizuhantatva, imakönyvvel a kezében – „tükrötazásba” nem kezd, a színpad mélységében lévő hatalmas repedezett tükörré alakított vásznon és a három – különböző mértékben elforgatott – képernyőn föltűnő fiú képe – aki szárnyakat növeszt, majd futni kezd egy semmibe foszló-omló, de folyamatosan újratermelődő part felé – el nem tűnik, s helyét egy óra mechanikus szerkezete be nem tölti, illetve az Úr – Sándor Zoltán hangján történő – rendelkezése el nem hal, és a másodperceket számláló ketyegés el nem kezdődik. Ebben a pillanatban Emi Lidércskéje torkából fölszakad a kérdés: miért jutott ő ide és idáig? A mondatok kristályfényel ragyognak, mégis egy elmeháborodott mondatai – ebbe Müller Zsófia egy csipetnyi kétséget sem enged keveredni. Borzong az ember minden szavától. S még inkább, amikor P. Kerner Edit cinikus, megvető kacaja fölzeng a hintóban,

a Biblia lapjai fölül. Hinni lehet Müller Zsófia lidércclángját, örületét nagyon is. Olyannyira, hogy a vastapsnál már az arca evilágivá való átalakulását fürkészsem, s azon gondolkodom, lehet-e büntetlenül minden este ily mélységekbe alámerülni? Szabad-e? Pusztán értünk, a közönségért?

A darab során a két főszereplő olykor közeledik egymás felé, de sohasem az elérés szándékával. Elbeszélnek a másik mellett. A saját képzelgéseik és/vagy előítéleteik, feltevéseik rabjai három-három monológon át, ennyire bontva föl az eredeti szövegeket. A közbülső percnyi időket Szalkai Péter által készített filmetűdök (a gyermek, a felnőtt, az agg és ezek örök visszatérését szimbolizáló átváltozások, valamint szárnybontásra képtelen rohanásuk a sivárságban) és Csernák János kellemes orgánumú Madách-versszavalásai töltik ki.

Majthényi Anna utolsó megszólalása során egy pillanatra a vaságy szélére ül, majd fölállva megszabadul a vállain cipelt kötélről, leveti azt. Egy rövid időre még elidőz a fotelban, aztán kezében a nyakában hordott keresztrel, rezzenéstelen arccal beáll a csúcsíves ablakrács szabálytalan szeméi mögé. Az előadás során Fráter Erzsébet újra és újra próbálkozik a csuklóját „szorítótól” való megválással, ám ujjaira hiába csavargatja, hogy tágítsa, szinte csak a végső percben tudja föllazítani, dühödten földhöz vágni. Ezután már csak az ablakszemen keresztül nyújtott megfeszített Krisztus-mást veszi át, majd összeomlik.

Ha eddig csupán éreztük, ezen a ponton már bizonyosan tudjuk: van tragédia és van katarzis. Nem is akármilyen.

Volt miért nagy levegőt venni, kilélegezni, összecsapni a tenyereket, és volt miből kiindulva önvizsgálatot tartani. Akadt, maradt értelmezni-, kibeszélnivaló. Két monodrámából egy rendkívül erős egyfelvonásos született.

(Zenthe Ferenc Színház, budapesti Madách Színház Tolnay Klári Szalonja, 2014. január 22. Rendező: Máté Krisztián és Susán Ferenc)

